

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Силвия Петкова (ФСлФ, СУ „Св. Климент Охридски“), член на Научното жури, назначено със заповед № РД 38 – 214 от 07.04.2016 г. на Ректора на СУ

по конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент“ по
2.1. Филология (Славянска филология – теория на превода),
обявен от СУ „Св. Климент Охридски“ в ДВ, бр.9/02.02.2016 г.

В обявения от СУ „Св. Климент Охридски“ конкурс за „доцент“ участват: **гл. ас. д-р Радост Ангелова Железарова** и **гл. ас. д-р Йорданка Атанасова Трифонова**. И двете кандидатки са представили необходимите документи и публикации съгласно изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“. Ще разгледам кандидатурите им по азбучен ред на фамилните имена.

1. Гл. ас. д-р Радост Железарова има 25 години трудов стаж по специалността, като всички те са в СУ „Св. Климент Охридски“ – през последните 9 години работи като редовен преподавател, а преди това в продължение на 16 години е била редактор-уредник на списание „Съпоставително езикознание“, издавано съвместно от Факултета по славянски филологии и Факултета по класически и нови филологии на СУ. През 2003 г. тя придобива образователната и научна степен „доктор“ с дисертация на тема *Прояви на междуезикова асиметрия между българския и чешкия език*.

Във връзка със специализираната насоченост на конкурса е важно да се отбележи, че кандидатката и в момента е пряко ангажирана с обучението по теория и практика на превода на студентите слависти в СУ. От 2011 г. насам гл.ас. д-р Р. Железарова чете лекционния курс *Теория на превода*, който е задължителен за целия поток студенти от V курс Славянска филология. Преди три години по нейно предложение в учебния план на специалността е включен факултативният курс *Конферентен превод в зала*, в рамките на който под нейно ръководство студентите придобиват професионални умения по симултанен и консекутивен превод. Наред с това Р. Железарова води и задължителния лекционен курс *Техника на филологическата работа*, както и упражнения по *Практически чешки език*. Преподавателската ѝ активност се простира и извън пределите на страната – в рамките на програма „Еразъм“ тя е изнасяла лекции в Университета „Палацки“, Оломоуц, Чехия (2012 г.) и във Вроцлавския университет, Полша (2013 г.). Професионалната биография на кандидатката свидетелства за непрекъснатия ѝ стремеж към повишаване на квалификацията в областта на славянското езикознание – тя неведнъж е била на краткосрочни специализации в Чехия (Прага, Бърно, Острава, Оломоуц), а през 2009-2010 г. преминава петмесечна специализация в областта на теорията и практиката на превода в Братислава. Радост Железарова е участвала в множество научно-изследователски проекти, осъществявани в СУ, а през настоящата година е ръководител на такъв проект. Това говори за нейната работоспособност и умения за работа в екип.

За успеха на нейната преподавателска дейност в областта на транслатологията спомага и опитът ѝ като действащ преводач от чешки език. Превела е литературни творби на Петра Соукупова, Карел Михал, Мирослав Кробот, Карел Пецка, както и редица научни статии. През 1998 г. за превода на публицистични статии и речи на Вацлав Хавел, издадени в книгата „Хоризонти на надеждата“, тя получава наградата на Съюза на преводачите в България за млад и перспективен преводач.

Научната продукция на кандидатката я представя като целенасочен, сериозен изследовател. Тя е автор на 2 монографии, повече от 30 статии, 15 рецензии за научни трудове, както и на множество хроники, научно-популярни статии, анотации и библиографии. Изнасяла е доклади на 20 научни конференции, взела е участие в работата на множество кръгли маси, семинари и други форуми.

В настоящия конкурс Р. Железарова участва с 18 научни публикации. Всички те са написани след защитата на дисертационния ѝ труд и не повтарят части от него. Сред тях централно място заема монографията „*Лингвистични проблеми и грешки в превода от славянски езици на български език*“ (София, ИК Стилует, 2016 г., 170 стр.), която е обсъдена на заседание на Катедрата по славянско езикознание в СУ. Тя е посветена на един особено значим, но същевременно слабо разработен въпрос в славяно-славянската транслатология – типологията на грешките, неточностите, „грапавините“, допускани при превода на роден език (български) под влияние на езика на оригинала. Обект на изследване са преводи от три славянски езика – чешки, словашки и руски, което прави резултатите от осъществения анализ достатъчно представителни. В хода на добре структурираното изложение авторката подлага на систематичен анализ голям корпус от емпирични данни, ексцерпирани от преводи на художествена проза, повечето от които са публикувани през последните 15 години.

Като прониква в дълбочината на езиковите факти, Р. Железарова осветлява причините за съществуването на типичните трудности в превода от славянски езици на български – граматичната и словообразователна интерференция, "хипнозата" на т. нар. лъжливи приятели на преводача, неразпознаването на полисемната вариантност и нюансите в значението. С тънък изследователски усет тя откроява като важни проблемни зони в славяно-славянския превод различията в лексикалната съчетаемост, несъвпаденията във фреквентността на думите, в нормите за употреба на предлозите и др. В детайли са анализирани проявите на буквализъм, предизвикани от откъсването на преводача от родната езикова норма под влияние на езика на оригинала. От вниманието на авторката не убягват и сравнително рядко коментирани в литературата прояви на синтактична интерференция: копирането на структурата на изречението (*Отлееше малко – и обратно в чайника*, превод от руски, стр. 85), механичното запазване на оригиналния словоред (*Реката обаче не прекрачвахме*, превод от словашки, стр. 36) и др. Приносен момент виждам в изведената въз основа на изследваните източници оригинална типология на езиковите неточности, която включва: излишно добавяне на текст, изпускане на текст поради неразбиране, повторения на местоимения, неблагозвучия и др.

Монографията запълва една осезаема празнота в съществуващите транслатологични изследвания от теоретично-проложен характер, тъй като е насочена към типологизиране на грешките с цел превенцията им в превода в пределите на славянската езикова група (досегашните постижения в тази област са съсредоточени главно върху превода от/на езици, принадлежащи към други езикови групи).

Тематично свързани с нея са още пет статии от списъка с публикациите на кандидатката, една от които е част от колективна монография. Те свидетелстват за трайния интерес на Р. Железарова към концептуализацията на проблема за трудностите в славяно-българския превод. В тях авторката се спира на някои частни аспекти в изследването на грешките – нарушаването на езиковите норми в речта на българските преводачи от чешки и словашки език, критериите за разграничаване на видовете преводачески грешки, неточностите в превода на фразеологизми, ролята на редактора на превода и др. Допълвайки се взаимно, те формират една цялостна картина на езиковите различия, водещи до неадекватни преводачески решения, като открояват основните вектори на техния анализ.

Към проблематиката, разработвана в теорията на превода, се отнасят и други две публикации на Р. Железарова. В статията *Лексикалната съчетаемост в практиката на превода* се обсъждат резултатите от осъществения съпоставителен анализ на семантичните и функционални характеристики на чешко-български двойки словосъчетания успоредно с данни от анализа на грешките при превода. Наблюденията си върху преводите на стихове на Д. Дебелянов на езици от трите славянски езикови групи Р. Железарова споделя в статията *Славянските преводи на Димчо Дебелянов*.

Като тясно свързани с транслатологията трябва да се разглеждат и онези публикации на кандидатката, които са обединени около въпросите на съпоставителната лексикология. Намирам за много ценни контрастивните данни, съдържащи се в статията *За някои лексеми за означаване на цветови нюанси в чешкия и българския език*. Същата двойка езици е в центъра на вниманието на Р. Железарова и в статията *Проблемът за номинацията в устойчивите и свободните словосъчетания*. Несъмнен интерес представляват разкритите сходства и различия в моделите за образуване на словосъчетания и в развоя на универбизацията в съпоставяните езици. Съотношението на опозициите „конкретност“ - „абстрактност“ и „икономичност“ - „редундантност“ във френския, чешкия и българския език е предмет на съпоставителен анализ в статията *За „абстрактния“ и „конкретния“ характер на езиците*.

От цялостната документация, представяща кандидатурата на гл.ас. д-р Радост Железарова, се налага изводът, че нейната досегашна академична кариера в СУ има пряко отношение към преводазнанието. С подчертана насоченост към тематиката на конкурса се отличава и научната ѝ продукция. Кандидатката е автор на оригинален монографичен труд и редица други стойностни научни публикации, които са концентрирани в изследователското поле на транслатологията (в раздела частна теория на превода за двойките славянски езици: чешки-български, словашки-български, руски-български) и граничещата с него съпоставителна лингвистика.

2. Гл. ас. д-р Йорданка Атанасова Трифонова има 36 г. трудов стаж по специалността. В продължение на 33 г. тя работи в Института за български език при Българската академия на науките последователно в три научни звена: Секция по славянско езикознание, Секция по социолингвистика и лингвостатистика и Секция по лингвокултурология (в автобиографията не са посочени длъжностите, които е заемала). През последните 2 г. и 4 мес. Й. Трифонова е главен асистент в Катедрата по славянско езикознание на СУ „Св. Климент Охридски“, където е назначена по чл. 68, ал. 1, т. 3 от КТ – по заместване. В периода 1981– 2014 г. тя е била хоноруван преподавател по чешки език към същата катедра. Получава образователната и научна степен „доктор“ през 2012 г. В дисертацията си на тема *Динамика на българската и чешката депроприална система в края на XX век* тя разработва актуални въпроси на съпоставителната ономастика.

Като представител на БАН Й.Трифопова е участник в четири съвместни научни проекти на Института за български език с Института за чешки език, ЧАН. Автор и координатор е на други два проекта с приложна ориентация: „Language in Tourism“, подаден от името на ИБЕ към европейската програма *Leonardo da Vinci* (2006-2008) и „e-MERCI ЗА ПРЕВОДА“, подаден от името на Съюза на преводачите в рамките на програма на МТелГрант (2010-2011). През последните години, когато е на работа в СУ, тя няма проектна дейност

Преподавателската заетост на Й. Трифонова като главен асистент във Факултета по славянски филологии е свързана основно с воденето на упражнения по *Практически чешки език* за студентите слависти, профил чешка филология. Поверен ѝ е и лекционният курс *Подготовка на дипломна работа*, който е задължителен в

програмата на същия профил. За уменията на Й. Трифонова да работи със студентите говори фактът, че е била научен ръководител на 23 студентски дипломни работи.

Пълният списък на публикациите на Й. Трифонова съдържа 56 заглавия на научни трудове, 3 речника (в съавторство), 23 учебни помагала (в съавторство), рецензии, хроники и научно-популярни статии. Заслужава специално внимание активната преводаческата дейност на кандидатката. Тя е автор на 20 превода на художествени творби на чешки писатели, между които Карел Чапек, Ярослав Хашек, Едуард Петишка, Владимир Бинар и др.

Преди да коментирам научната продукция, с която Й. Трифонова участва в конкурса за „доцент“, бих искала да направя уточнението, че предоставеният на журито списък на публикациите, релевантни за настоящия конкурс, се нуждае от корекция. В авторската справка за приносяния характер на трудовете си кандидатката пояснява, че използва за участие в конкурса публикации от последните 20 години, между които няма такива по темата на дисертацията. Същевременно обаче в този комплект са включени 3 статии, които са посочени и в автореферата на дисертационния труд, защитен през 2012 г. Става дума за статии V.17, V.18 и VI.22. Техните заглавия фигурират и на последната страница на автореферата като публикации по темата на дисертацията съответно под № 1, 12 и 5. Присъствието им сред публикациите, предоставени за рецензиране по конкурса, противоречи на чл. 24, ал. 1, т. 3 от ЗРАС, в който изрично се казва, че за заемане на академичната длъжност „доцент“ се представят трудове, които „не повтарят представените за придобиване на образователната и научна степен „доктор““. Поради връзката им с текста на дисертацията няма да разглеждам и публикации IV.15, V.16 и V.19.

Монографията, с която Й. Трифонова участва в конкурса, носи заглавието: „...от своя зов аз слушам ек... Чешки и словашки прочити на Яворовата лирика“ (София, ИК Труд, 2016 г., 151 стр.). Тя е написана увлекателно (на места есеистично), с много добро познаване на проблематиката. За пръв път е изследвана преводната рецепция на Яворовите стихове в Чехия и Словакия, като акцентът е върху историята на преводите на поезията на Яворов на двата славянски езика, както и върху характерните черти на различните преводачи. Тъй като въпросът за влиянието на личността на преводача не е разработван досега в българската транслатология, оценявам като принос на авторката изградения обобщен портрет на преводачите на Яворов на базата на биографични факти и анкети, проведени с някои от тях (I глава). Едновременно с това прави впечатление неравномерността, с която са представени собствено лингвистичните проблеми на превода. В III глава подробно (на 46 стр.) се обсъждат особеностите на графиката на Яворовите поетични текстове и тяхната интерпретация от чешките и словашките преводачи, докато по-съществените за транслатологията езикови равнища – лексикалното и синтактичното – са анализирани твърде фрагментарно (на първото са отделени 3 стр., а на второто – 2 стр.). Наблюденията на Й. Трифонова върху разликите в преводаческите решения при предаването на образността на оригинала са интересни, но обхващат само малка част от споменатите в I глава преводни текстове. Според мен трудът би спечелил много, ако беше отделено повече внимание на този вид лексикално-семантичен анализ.

Цялостната научна продукция на кандидатката говори за нейните разностранни лингвистични интереси. Като се ръководя от тематиката на конкурса, ще се спра на статиите и студиите, които разработват проблемите на теорията на превода и сродната на нея област на съпоставителното славянско езикознание.

Наред с публикациите, свързани с монографията (III.8, IV.11, IV.14), към областта на теорията на превода са отнесени още две публикации. В студията *Наблюдения върху официалния поетически език от времето на тоталитаризма* са изложени резултатите

от статистическия анализ на текстовете, включени в чешките антологии на българска поезия през периода 1944-1989 г. По мое мнение приложеният от авторката подход, при който се изчислява количеството на определени категории думи (части на речта, тематични групи съществителни и т.н.), представени в дадения масив от преводни текстове, може би е полезен за лингвостатистиката и така наречения контент-анализ, но не дава резултати, които имат научна стойност за транслатологията. За разлика от тях изводите, до които стига Й. Трифонова в статията *За границите на метафорите в поезията*, представляват определен интерес от гледна точка на превода. Изградената от авторката концептуална рамка позволява да бъдат проучени в семантичен план преводаческите решения при предаването на поетичната образност.

Сред публикациите, които се отнасят към областта на съпоставителните семантични изследвания, бих открила една студия (I.3) и две статии (I.2. и I.4.), анализиращи пространствените глаголи в съвременния български, чешки и руски език. В тях Й. Трифонова демонстрира добри аналитични умения, разкривайки последователно и убедително различията в реализацията на изведените от нея два пространствени модела в съпоставяните езици – изобразителния и релационния.

В трудовете на кандидатката, свързани с тематиката на конкурса, откривам съществени научни постижения. В същото време не мога да не отбележа, че Йорданка Трифонова поставя в центъра на транслатологичните си проучвания проблеми, които не са сред най-актуалните в контекста на академичното образование. Тя се фокусира единствено върху превода на поезия, а, както знаем, този вид превод е сравнително слабо застъпен в университетските курсове по транслатология. Трябва да се вземе предвид и фактът, че лингвистичните аспекти на превода остават недостатъчно разработени в трудовете на кандидатката. Относно значимостта на изследванията на Йорданка Трифонова в областта на съпоставителната семантика нямам никакви резерви.

Въз основа на предоставената ми документация и публикации стигам до заключението, че и двете участнички в конкурса имат необходимите професионални качества за заемане на обявената длъжност, но първата от разгледаните кандидатури е по-подходяща с оглед на спецификата на научната област, в която предстои да работи бъдещият доцент. Академичното развитие и научните занимания на гл. ас. д-р Радост Железарова я представят като изграден специалист по теория на превода. Намирам, че изследователските ѝ приноси и обхватът на натрупания от нея преподавателски опит са в по-голямо съответствие със заявената от Катедрата по славянско езикознание тематика на конкурса. Въз основа на това предлагам на уважаемото Научно жури да гласува за присъждането на гл. ас. д-р **Радост Ангелова Железарова** на академичната длъжност „доцент“ по 2.1. Филология (Славянска филология – теория на превода).

20. 06. 2016 г.

Член на Научното жури:

София

/доц. д-р Силвия Петкова/